

## VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA (anii '90 ai sec. XX – începutul sec. XXI)

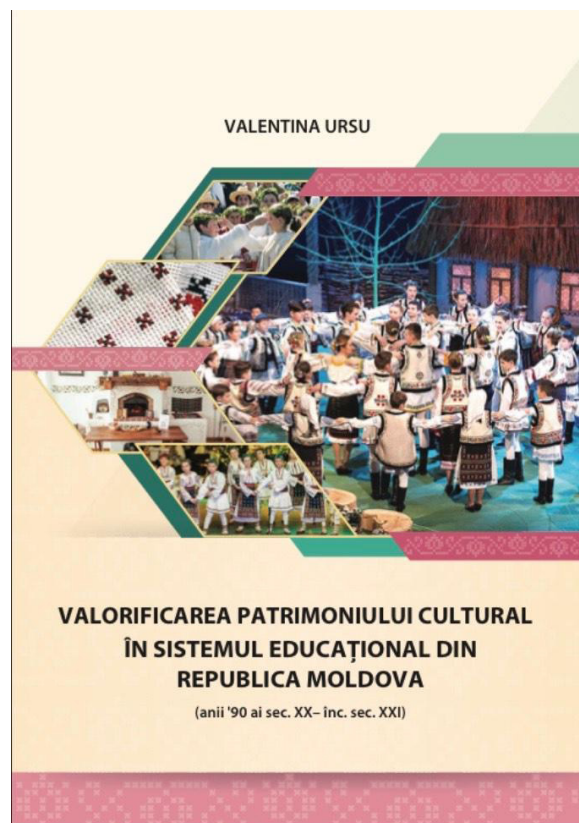
Recent, Valentina Ursu, dr. în istorie, conf. univ., a definitivat o nouă monografie, cu genericul *Valorificarea patrimoniului cultural în sistemul educațional din Republica Moldova (anii '90 ai sec. XX – începutul sec. XXI)*, care apare sub îngrijirea Editurii *Garomont Studio*. Lucrarea constituie un studiu amplu, cu un profund conținut analitic asupra problemelor patrimoniului cultural și a valorificării acestuia în sistemul educațional din Republica Moldova. Autoarea îmbină armonios pedagogia și studierea științifică, fiind o profesoară și o cercetătoare excelentă. Consideram că aceste două calități sunt deopotrivă, dar studiul de față demonstrează că activitatea de cercetare depășește anumite virtuți, specifice doar unui profesor.

Latura definitorie a cărții este caracterul ei interdisciplinar și original. Cercetătoarea și-a propus să analizeze problematica patrimoniului cultural și utilizarea potențialului său în sistemul educațional. Conținutul și esența monografiei denotă actualitatea, caracterul și particularitățile inedite ale cercetării.

Valentina Ursu a realizat investigarea acestei probleme, în anii 2015–2019, în cadrul proiectelor științifice „Patrimoniul cultural național și universal în sistemul educațional” și „Valorificarea pluridimensională a patrimoniului etnocultural ca factor al armonizării și dezvoltării societății Republicii Moldova”. Pe parcursul cercetărilor, autoarea monografiei a reușit să cuprindă instituții foarte importante ale educației, prin patrimoniu: instituțiile de învățământ general, cel superior, așezămintele educaționale extrașcolare, asociațiile nonguvernamentale din Republica Moldova și să examineze tema în profunzime.

În condițiile actuale, când valoarea elementului național este dintr-un anumit unghi minimalizată, iar din alt punct de vedere se vorbește despre importanța subiectului, este necesar de a se lucra perseverent pentru propagarea patrimoniului național autentic. De altfel, autoarea subliniază importanța temei în felul următor: „Dincolo de valențele sale identitare, etice, estetice și cognitive, în condițiile gestionării adecvate, patrimoniul cultural poate deveni, așa cum arată experiența multor țări, un factor de dezvoltare durabilă și coeziune socială” (p. 6).

Perioada apariției acestei cărți este dificilă. Deși educația are, formal, un substrat național, cetățenii votează partide antinaționale și mulți dintre ei nu au conștiință națională. Astfel, în lucrare se menționează: „Din păcate, cei care practică, astăzi, la noi educația pentru cultura tradițională sunt prea puțini, iar contex-



mul social prea defavorabil conservării și promovării bogățiilor noastre spirituale” (p. 5).

Propaganda rusă face apeluri permanente la istoria sovietică și înobilează acea perioadă. În consecință, depistăm, în primul capitol al cărții, o referire critică, dar obiectivă asupra educației întru patrimoniul național cultural din perioada sovietică. De altfel, cărți cu această tematică sunt puține, iar autoarea, în baza unui bogat material faptic, descrie, cu lux de amănunte, contribuția unor autori consacrați, care au cercetat rolul patrimoniului cultural în societate.

Monografia constituie o cercetare bine gândită, muncită cu acribie, în care este tratată o problemă de actualitate stringentă. Structura lucrării este logică și coerentă, fiind formată din patru capitole, după cum urmează: Capitolul I. *Patrimoniul cultural – factor de afirmare al identității naționale*; Capitolul II. *Patrimoniul cultural în învățământul preuniversitar în anii '90 ai sec. XX – începutul sec. XXI*. Capitolul III. *Patrimoniul cultural în învățământul superior din Republica Moldova*; Capitolul IV. *Contribuția instituțiilor extrașcolare și asociațiilor non-guvernamentale în educația interculturală a copiilor și tinerilor*.

Studiul monografic este completat de anexe com-

plexe (20 de scheme, 5 diagrame, 60 de fotografii). Bibliografia include un număr impunător de documente de arhivă, documente publicate, studii științifice, manuale, lucrări didactico-metodice, articole din presă, interviuri, surse web, studiate și analizate cu discernământ de către autoare, care denotă o cunoaștere complexă și polivalentă a temei.

Printre punctele forte ale primelor capitole am putea menționa: prezentarea exhaustivă a istoriografiei problemei, întrebările interesante, oferite elevilor în cadrul sondajelor, pentru a înțelege nivelul de cunoaștere a patrimoniului național și universal, o analiză a părților pozitive, dar și a deficiențelor prezentării patrimoniului cultural în manualele de istorie și educație civică, din diferite ediții, în învățământul preuniversitar. Concluziile autoarei sunt următoarele: „Manualele respective oferă foarte puține informații cu caracter cultural. Cantitatea de informații furnizată, precum și densitatea acestora, pe teme, este insuficientă. Elevii sunt puțin familiarizați cu realizările culturii din Republica Moldova, din întregul spațiu românesc, cu obiceiurile, tradițiile, cultura materială și spirituală a altor țări. Acestea reflectă fragmentar patrimoniul material și imaterial: monumentele, complexele culturale, obiectele de artă, creațiile tradiționale, exprimate în forme verbale, muzicale, coregrafice și teatrale, precum și obiceiurile, practicile, reprezentările, expresiile spațiilor culturale asociate acestora” (p. 58).

Analizând activitățile extra-didactice, autoarea menționează: „Participarea în activitățile educaționale cu caracter etnografic aduce o contribuție valoroasă în educația morală, estetică, intelectuală, lărgind spectrul de cunoștințe ale elevilor. Concomitent, se consolidează abilitățile artistice, cele practice, care pot facilita alegerea profesiei. Participând în activitățile extra-curriculare, tinerii își formează deprinderi foarte utile de organizare a timpului liber. Totodată, promovarea valorilor culturii populare contribuie la formarea demnității naționale și a mândriei față de neam” (p. 60).

Cercetătoarea oferă o descriere amplă a ansamblurilor etnofolclorice care realizează educația pentru patrimoniu în instituțiile din învățământul preuniversitar. Ele nu sunt puține: Ansamblul – model „Moștenitorii” de la Liceul Teoretic „Mihail Sadoveanu” din Chișinău, Ansamblul folcloric de cântece și dansuri „Opincuța” de la Liceul Teoretic „Ion Creangă” din Chișinău, Ansamblul de dans popular al Școlii de arte „Valeriu Hanganu”, raionul Cantemir, filiala Baimaclia, Ansamblul folcloric de tip Model „Spicușor” de la Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare” din satul Mihailovca, raionul Cimișlia etc.

Capitolul consacrat *Patrimoniului cultural în învățământul superior din Republica Moldova* descrie detaliat planurile de studii, modificările realizate

în învățământul etnocultural, în primii ani de independență, cursurile, lectorii etc. Autoarea afirmă că obiectivele prioritare ale specialităților etnologice erau: studierea culturii popoarelor, formarea abilităților de identificare, cercetare și protejare a patrimoniului cultural material și imaterial, realizarea proiectelor de cercetare, valorificare și protejare a patrimoniului istoric și cultural etc. Planurile de studii prevedeau instruirea, pe parcursul a 3 ani, la monospecialități, și 4 ani, la specialitățile duble. Disciplinele erau divizate pe categorii: fundamentale, de formare a abilităților și competențelor generale, de orientare socioumanistă, de specialitate, obligatorii și opționale, discipline la libera alegere și discipline de orientare către alt domeniu de formare, la ciclul II, master.

Domeniul de cercetare inserează și o prezentare a profesorilor care au activat în domeniu. Cercetătoarea a remarcat faptul atragerii și invitării specialiștilor notorii, cu o vastă experiență în studiul patrimoniului cultural național, care au contribuit la un înalt nivel de predare a disciplinelor de specialitate, trezind, astfel, interesul studenților față de acest subiect. Practica de specialitate a oferit un prilej deosebit pentru consolidarea cunoștințelor teoretice, obținute în aulele universitare. Activitățile practicii erau diverse, după cum se specifică în capitolul dat: „Pe parcursul practicii, studenții înregistrau interviuri cu băștinașii, completau chestionare. Concomitent, stagiarii realizau sarcini individuale. Iată câteva teme propuse pentru cercetare: Practici de ursită în cadrul sărbătorilor calendaristice; Descântecul – remediu popular; Riturile de trecere la români; Obiceiuri și rituri nupțiale la români; Obiceiul colindatului și descolindatului în arealul românesc; Obiceiuri și rituri românești în cadrul sărbătorilor pascale; Specificul teatrului popular ritualic la români; Simbolismul ornamentelor de pe veșmintele tradiționale românești; Rituri și obiceiuri de invocare a ploii în arealul românesc; Portul tradițional românesc etc.” (p. 88).

Investigațiile științifice ale studenților de la facultățile de profil s-au cuantificat în domeniile: Etnologie generală, Etnologia Românilor, Cultura materială, Cultura spirituală, Istoria culturii, Istoria localităților etc. „Rezultatele cercetărilor științifice studențești au fost finalizate prin susținerea tezelor de an și de licență, precum și prin prezentarea comunicărilor la conferințe naționale și internaționale”, – constată autoarea.

Rolul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” în pregătirea specialiștilor în domeniul *Etnologiei* este enorm, dat fiind faptul că facultatea are absolvenți care contribuie activ la propagarea valorilor culturale naționale. Cercetătoarea afirmă că și la Universitatea de Stat din Moldova, specialitatea „Etnologie”, la ciclul I, Licență, a existat în cadrul Facultății de Istorie și Filozofie, dar aceasta a fost suspendată.

Pregătirea specialiștilor, la ciclul II – Master, în cadrul programelor de master „Patrimoniu istoric și turism cultural”, „Management în Arte” de la Facultățile de Istorie și Geografie și Arte Plastice și Design a UPS „Ion Creangă”, este analizată și descrisă detaliat, cu mențiuni relevante despre planurile de studiu, masteranzi, cadre didactice. Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Moldova urmărește pregătirea masteranzilor în mai multe domenii artistice, iar Universitatea Tehnică a Moldovei are câteva programe de formare în domeniul valorificării patrimoniului cultural, susține autoarea monografiei.

Un subcapitol aparte este dedicat modalităților de cercetare a patrimoniului în instituțiile de învățământ superior din țara noastră. Sunt remarcate temele și conținutul tezelor de licență și master, cu mențiuni referitoare la subiectele cercetate: obiecte ale patrimoniului cultural material și imaterial, monumente de istorie și cultură din diferite localități ale Republicii Moldova, posibilitatea includerii acestora în rutele turistice, tradiții și sărbători populare.

Printre modalitățile de cercetare științifică sunt enumerate multiplele conferințe științifice atât ale studenților, cât și ale masteranzilor, cu exemplificarea celor mai reușite comunicări. Ca rezultat, investigațiile studenților și masteranzilor Facultății de Istorie și Geografie a UPS „Ion Creangă” se remarcă prin rezultate foarte bune și aprecieri înalte: Bursa Guvernului (1 student în anul de studii 2012–2013), Bursa Republicii (1 student în anul de studii 2016–2017; 2 studenți în anul de studii 2017–2018); Bursa Președintelui (1 student în anul de studii 2014–2015); Bursa Senatului UPS „Ion Creangă” și Bursa „Ion Creangă” (din 2012 până în anul 2019 – 25 de studenți) etc. Calitatea studiilor, dar și a cercetărilor științifice au permis realizarea mobilității academice a masteranzilor la Universitățile „Al. I. Cuza” din Iași, „Ștefan cel Mare” din Suceava, „Babeș Bolyai” din Cluj, Universitatea Liberă din Berlin, – menționează autoarea.

În lucrare se analizează și numeroase dificultăți cu care se confruntă universitățile în formarea specialiștilor, la domeniul „Patrimoniu cultural”, printre ele evidențiindu-se: insuficiența locurilor de muncă în republică, numărul mic al locurilor bugetare, care este oferit la admitere de către Guvern, pentru specialitățile „Etnologie”, „Muzeologie”, „Antropologie”, „Arte”, „Culturologie”. Probleme similare sunt consemnate și la specialitățile etnologice, antropologice, istorice din cadrul universităților din Moscova, Sankt-Petersburg, Samara, Kirov, Omsk, Minsk. Bunăoară, la cel de-al XII-lea Congres al antropologilor și etnologilor din Rusia (cu participare internațională), desfășurat la Ijevsk, în perioada 3–6 iulie 2017, au fost evidențiate următoarele aspecte: interesul scăzut al tinerilor pentru cercetări în

domeniu, numărul redus de locuri pentru angajare, prezența unui număr mic de discipline etnologice în programe universitare înrudite, resurse financiare limitate pentru realizarea investigațiilor de teren etc. Autoarea studiului monografic propune și opțiuni de ameliorare a acestei situații, în Republica Moldova.

Un subcapitol aparte de o importanță considerabilă, în viziunea noastră, este și analiza rolului valorilor naționale și universale în formarea continuă a profesorilor de Istorie și Educație civică/Educație pentru societate. Astfel, cercetătoarea Valentina Ursu concluzionează: „Valorile naționale, ce reprezintă proiecții ale conștiinței asupra valorilor universale, se manifestă în cultura națională înțeleasă în sensul cel mai larg, ele cuprinzând nu numai datini, obiceiuri, tradiții, dar și, întâi de toate, forțele auto-generatoare, apoi și viziunile, sursele de comunicare culturală și inter-culturală, codul genetic al limbajelor specifice, spiritualitatea poporului etc. Valorile naționale sunt componente ale vieții fiecărui individ, familiei, comunității naționale, și vieții însușite și dezvoltate prin educația socială, care se desfășoară în noțiuni-cheie ale existenței umane și devin cu adevărat orientări valorice” (p. 123).

În această parte a monografiei sunt prezentate aspectele didactice pentru analiza rolului valorilor naționale în formarea continuă a cadrelor didactice (strategiile didactice de predare-învățare: prelegere cu activități interactive, utilizarea filmelor didactice, mese rotunde, simulare) ale lucrului individual, se pun în evidență competențele cadrului didactic.

Aderăm la aserțiunea autoarei că competențele culturale ale studenților istorici, etnografi, geografi au fost consolidate prin varii acțiuni educaționale extra-curriculare. Așa, spre exemplu, au devenit tradiționale: „Sărbătoarea sarmalelor și plăcintelor”, șezătoarea „Misterul nopții, de Sfântul Andrei”, „Să trăiți, să-nfloriți”, „Dragobete”, sărbătorile „Galbenă gutuie”, „O gingașă și mlădioasă floricea”, „Hramul căminului studentesc”, vizitarea monumentelor de istorie și cultură, a așezămintelor culturale etc.

În acest mod, conchidem că autoarea monografiei a manifestat un interes sporit față de prezentarea ansamblurilor etnofolclorice, prin prezentarea personalităților care au condus și conduc aceste colective, analiza repertoriului lor. Astfel, consemnăm sumar doar câteva dintre acestea: Ansamblul etnofolcloric „Datina”, Ansamblul etnofolcloric „Crenguța de Iederă”, Ansamblul de muzică și dans popular „Ciuleandra”.

În lucrare sunt apreciate și alte manifestări culturale: Ziua Internațională a Dansului, Flashmobul „Hora – destinul coregrafic al românilor”, „Târgul Primăverii”, cu genericul „Dăruiește un zâmbet,



procurând un măștișor”, Seminarul public „Promovarea culturii bucatelor tradiționale”, care au remarcat mai multe laturi ale patrimoniului material și imaterial românesc.

Capitolul IV – *Contribuția instituțiilor extrașcolare și asociațiilor nonguvernamentale în educația interculturală a copiilor și tinerilor* conține o abordare nouă, și anume, latura interculturală a educației nonformale. Autoarea face o clasificare a acestei categorii de educație și a formelor de activități în realizarea lor. Capitolul abundă, în sensul pozitiv al acestui cuvânt, în date cantitative și calitative, referitoare la instituții extrașcolare din subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Printre colectivele de educație non-formală sunt analizate: Studioul muzical-coral „Lia-Ciocârlia”, Studioul folcloric „Iedera”, Ansamblul de dans popular „Speranța”, Ansamblul „Plăieșii”, Studioul de balet „Soarele”, Ansamblul de dans popular „Alunelul”, Ansamblurile de dans modern „Irida” și „Copilărie Dance”, Studioul de balet „Soarele”, Ansamblul de balet contemporan „Bolero”, Ansamblul de dans scenic „Versia” și Ansamblul de dans sportiv „CrisStyle” de la Centrul republican al copiilor și tinerilor ARTCO; Ansamblul vocal „Crescendo”, Ansamblul de dans modern „Favorit” și activitățile organizate în cadrul Centrului de creație „Eleonora Găină” din orașul Fălești, care valorifică bogatul potențial educațional al patrimoniului cultural.

Cu certitudine, este binevenit faptul că dna Valentina Ursu acordă o atenție sporită importanței asociațiilor nonguvernamentale pentru copii și tineri din Republica Moldova în domeniul cunoașterii și promovării culturii. Drept argument sunt analizate activitățile Asociației Naționale ale Tinerilor Istorigici. Sunt aduse exemple referitoare la proiectele și programele acesteia, cât și ale altei asociații obștești care contribuie, în mod considerabil, la studierea și protejarea monumentelor istorice, a tradițiilor populare și a obiceiurilor strămoșești. Aceasta este Asociația Națională a Scoutilor din Moldova (ANSM) – o mișcare educativă a copiilor și tinerilor, apolitică și nonguvernamentală, deschisă cetățenilor Republicii Moldova, indiferent de rasă, credință etc., fiind expuse, cu lux de amănunte, activitățile complexe ale cercetașilor din Moldova.

Astfel, în monografie, sunt studiate și analizate multiple surse, cum ar fi: documente, date statistice, planuri de învățământ, programe, publicații științifice, interpretate sub diverse aspecte. Introducerea în circuitul larg al unor nume noi ale cadrelor didactice, cercetătorilor științifici, coordonatori ai colectivelor artistice, studenți, masteranzi, profesori de licee și gimnazii, care manifestă asiduitate, perseverență, tenacitate, zi de zi, în educația pentru patrimoniu, este

o intenție binemeritată. Totodată, o descriere amplă, ordonată și documentată a repertoriului ansamblurilor folclorice, o bună prezentare a activităților didactice și extra-didactice în instituțiile de învățământ, i-au permis autoarei studiului în cauză să realizeze o analiză complexă a acestui domeniu.

Bineînțeles, sunt subiecte ce așteaptă, la rândul lor, să fie supuse cercetării. Rămâne a fi studiată latura filozofică a subiectului: de exemplu, de ce cu atâta efort, în domeniul educației pentru patrimoniu, cetățenii dau dovadă de lipsă de conștiință națională?

În consecință, menționăm faptul că autoarea monografiei a desfășurat o cercetare riguroasă, bine gândită, de actualitate, scrisă cu mult suflet și deosebită conștiinciozitate.

Referindu-ne, în ansamblu, la investigația realizată, conchidem că demersul științific al cercetătoarei Valentina Ursu este original prin faptul că sunt analizate, în plan diacronic și modern, activitățile întreprinse de instituțiile educative, întru valorificarea patrimoniului cultural național.

Rolul acestei lucrări, în abordarea problemelor educației, este unul considerabil și prin faptul că ne îndeamnă spre a cunoaște, a aprecia și a promova continuu cultura națională.

*Dr. Valentina ENACHI*